

Для сучасних учених характерним є посилення інтересу до постаті Івана Лучицького і прагнення до об'єктивного аналізу його ролі і значення в історії розвитку освіти і науки України. Серед широкого масиву різноманітних праць про Івана Лучицького предметом дослідження стали ті, що стосувалися його педагогічної спадщини та просвітницької діяльності.

Адже, аналіз педагогічних поглядів І. Лучицького та його методики викладання історії у закладі вищої освіти свідчать, що на те, які проблеми освіти і виховання дітей та молоді він виокремлював і вирішував, впливала суперечлива суспільно-політична ситуація другої половини ХІХ – на початку ХХ ст. в Україні, яка була частиною Російської імперії. Відсутність українських шкіл, українознавчого елементу в навчально-виховному процесі, віджила догматично-схоластична система навчання – все це спонукало І. Лучицького працювати над створенням ефективної системи освіти з використанням методики провідних європейських університетів, розробляти та обґрунтовувати дидактичні і просвітні засади ефективного навчально-виховного процесу.

UDC 378(091)(477)-051Лучицький

O. O. MATROS

ORCID ID: 0000-0001-6541-1941

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor of the Department

of Social Pedagogy and Social Work of the

Uman Pavlo Tychyna State Pedagogical University,

Uman

e-mail: oljmatros@gmail.com

Abstract. The publication outlines the main directions of Ivan Luchytskyi's educational activities and his pedagogical views.

Key words: Ivan Luchytskyi, teaching staff, teaching methods, pedagogical views of the scientist.

УДК 37(091)(477)"1917/1920"

В. В. ОЛІЙНИК

ORCID ID: 0009-0000-1148-3800

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри психології Хмельницького інституту МАУП

м. Хмельницький

e-mail: kaf_soc_hum213@ukr.net

УКРАЇНСЬКІ ПЕДАГОГИ ПРО РОЗБУДОВУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ (1917–1921) КРІЗЬ ПРИЗМУ СЬОГОДЕННЯ

Анотація: розкрито погляди українських педагогів 1917–1921 рр. щодо розвитку національної освіти крізь призму сьогодення; звернено увагу на національний компонент у змісті освіти.

Ключові слова: національна освіта, розбудова, українські педагоги, освітня система, Україна.

Нині під час розбудови Нової української школи в умовах російсько-української війни вкрай актуальним є досвід доби Української революції (1917–1921), а саме функціонування системи освіти, в яку тоді було внесено суттєві зміни з метою розвитку культури, самобутності і самоусвідомлення українського народу.

Сучасні вітчизняні вчені крізь призму сьогодення аналізують національну освіту згаданого періоду, засвоюють досвід і ідеї популярні тоді. Такі дослідження відіграють важливу роль у розвої педагогічної царини теперішньої України. Українські науковці (Л. Березівська, А. Боровик, Н. Гупан, І. Зайченко, А. Кравченко, Н. Ротар, Б. Ступарик та ін.) [1; 2; 3; 4; 5; 6; 12] вивчають історичний контекст, тогочасні обставини і виклики, щоб зрозуміти методи, які використовували попередники. Це допомагає скорегувати дійсну освітню систему, зокрема, впровадивши корисні набутки минулого. Наприклад, розвиток рідної мови, культури і національної свідомості дітей та молоді – це для України надзвичайно актуально було і у 1917–1921 рр., і тепер.

Українські педагоги досліджуваного періоду (1917–1921) (М. Дем'яновський, О. Дорошкевич, В. Дурдуківський, С. Русова, А. Холодний, Я. Чепіга та ін.) [7; 8; 9; 10; 11] писали про відродження і розбудову української освіти. Скажімо, Софія Русова закликала українців творити школу зі свідомим автохтонним натхненням. Вона вважала, що нова українська школа має сформувати патріотів з державницьким світоглядом, закоріненим в автентичне підгрунтя. Надзвичайну увагу звертала на національний компонент в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти – рідне оточення, український вчитель, відданий інтересам рідного народу [8, с. 6; 11]. Відстоював ідею українізації національної системи освіти і Володимир Дурдуківський. Він закликав освітніх діячів відроджувати українські звичаї і традиції, організовувати шкільні свята, присвячені пам'яті Т. Шевченка [7].

Отже, вітчизняні педагоги доби УНР створили цікаві навчальні програми і методики формування національної освітньої системи, прислужилися утвердженню української мови як основної мови навчання. І хоча українська революція зазнала поразки, Україну загарбали більшовики, однак ідеї українських педагогів заклали підмурівок українізації освіти в ранню радянську епоху, в 1920-х роках [3] і стали корисними під час відродження національної освіти за незалежної України з 1991 р. [12].

Важливо врахувати, що розбудова національної освіти в Україні протягом 1917–1921 рр. мала певні особливості і контекст. Проаналізувати цей досвід можна в таких аспектах, як національна самоідентифікація, впровадження української мови та культури в освітній процес, формування національних цінностей, створення нової педагогічної і методичної бази. Ці аспекти є актуальними й сьогодні, особливо у контексті збереження культури, розвитку мови, формування громадянськості в учнів.

Загалом дослідження ідей українських педагогів і освітніх діячів щодо національної освіти в Україні у 1917–1921 рр. крізь призму сьогодення може надати сучасним освітянам цінні уроки та підказати унікальні підходи, ефективні за нинішніх умов. А також посприяє збагаченню сучасного освітнього процесу,

зміцненню національного світогляду, формуванню громадянського суспільства та забезпеченню його сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Внесок Софії Русової у розбудову національної освіти: за матеріалами журналу «Вільна українська школа» (1917–1920). *Наук. зап. Психолого-педагогічні науки* : зб. наук. пр. / Ніжин. держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. Ніжин, 2016. № 1. С. 286–290.
2. Березівська Л. Д. Ідея національно-патріотичного виховання школярів у добу Української революції: за матеріалами журналу «Вільна українська школа» (1917–1920). *Рідна шк.* 2016. № 1. С. 57–62.
3. Березівська Л. Д. Колекція журналу «Вільна українська школа» (1917–1920) як джерело мікроісторії освіти України. *Історико-педагогічний альманах* / Ін-т педагогіки НАПН України, Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини, Всеукр. асоц. істориків педагогіки. Умань, 2016. Вип. 1. С. 4–9.
4. Березівська Л. Д. Реформа шкільної освіти в добу Центральної Ради як перший національний досвід. *Шлях освіти.* 2006. № 2. С. 40–46.
5. Березівська Л. Д. Реформування загальної середньої освіти в Україні у ХХ столітті крізь призму джерелознавства : наук.-допом. бібліогр. покажч. / НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : Твори, 2019. 251 с.
6. Березівська Л. Д. Розробка Наркомосом УСРР системи шкільної освіти та її апробація в контексті соціально-економічних та суспільно-політичних детермінант (1920–1924). *Історико-педагогічний альманах* / АПН України, Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини, Всеукр. асоц. істориків педагогіки. Київ, 2007. Вип. 1. С. 9–19.
7. Дурдуківський В. Ф. Матеріали до шкільних ранків і вечірок в пам'ять Т. Шевченка. *Вільна укр. школа.* 1918. № 7. С. 145–156.
8. Русова С. Ф. Драматичний інстинкт у дітей. *Пед. журнал.* 1917. № 7-12. С. 5–13.
9. Чепіга (Зеленкевич) Я. Ф. Вибрані педагогічні твори : навч. посіб. / упоряд., наук. ред. Л. Д. Березівська ; Ін-т педагогіки АПН України. Харків : ОВС, 2006. 328 с.
10. Яків Теофанович Чепіга (Зеленкевич) : (з нагоди тридцятиліття його пед., літ., наук. і громад. праці : роки 1895–1925). *Шлях освіти.* 1925. № 12. С. 141–144.
11. Русова С. Ф. Національна школа // ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 3889. Оп. 1. Спр. 9. 85 арк.
12. Berezivska L. Pedagogical discourse on the new Ukrainian school 1917–1921: using newly gained independence to reach out to the world's ideas after the fall of the Russian Empire. *History of Education.* 2023. Vol. 52, iss. 1. P. 17–31. Doi: <https://doi.org/10.1080/0046760X.2022.2126532>.

UDC 37(091)(477)"1917/1920"

V. V. OLIINYK

ORCID ID: 0009-0000-1148-3800

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Psychology,

Khmelnytskyi Institute of MAUP

e-mail: kaf_soc_hum213@ukr.net

UKRAINIAN EDUCATORS ON THE DEVELOPMENT OF NATIONAL EDUCATION (1917-1921) THROUGH THE PRISM OF THE PRESENT

Abstract: The paper explores the views of Ukrainian educators from 1917 to 1921 regarding the development of national education in the context of the present day. The educational aspect of the 1917-1921 period is analyzed, with emphasis on the national component in the educational content.

Key words: national education, development, Ukrainian educators, educational system, Ukraine.

УДК 37(091)(477)-051Гнилосиров

В. В. ПАТИК
ORCID ID: 0000-0003-2423-8745
кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник
Інституту біографічних досліджень НБУВ,
м. Київ
e-mail: victoriia@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ В. С. ГНИЛОСИРОВА (1836–1900)

Анотація. Розглянуто основні віхи життя В. С. Гнилосирова, увагу зацентровано на його педагогічній діяльності, охарактеризовано особливості його викладацьких методів.

Ключові слова: В. С. Гнилосиров, педагогічна діяльність, В. П. Науменко.

Василь Степанович Гнилосиров (1836–1900) – знаний український педагог, письменник, громадський діяч. Він навчався в Полтавській гімназії (до 1857 р.), де його викладачами були О. І. Стронін та Л. І. Боровиковський. Згодом В. С. Гнилосиров вступив до Харківського університету (1857–1861) на медичний факультет, але потім перевівся на історико-філологічний. Утім він не завершив цього курсу і склав іспит на звання вчителя [1, с. 388]. Таке рішення В. С. Гнилосиров прийняв свідомо, оскільки не мав коштів, щоб навчатися, а також хотів працювати на педагогічній ниві. Окрім того, В. П. Науменко у статті писав, що В. С. Гнилосиров залишив навчання ще й через захоплення культурно-просвітницькою роботою [3, с. 303]. Після реформи в Україні у 1861 р. швидко розвивався просвітницький рух, що й вплинуло на В. С. Гнилосирова, який став одним із ініціаторів створення Харківської громади та її активним членом.

Першим місцем роботи педагога була повітова школа в Охтирці (1862–1863 рр.). Із 1864 до 1869 р. у Харкові він викладав російську мову та латину в училищі і гімназії. В. С. Гнилосиров також працював вчителем в Звенигородському двокласному міському училищі (1870–1873 рр.). А від 1873 р. в училищі Канева викладав російську мову, історію і географію.

В. С. Гнилосиров мав власні педагогічні підходи до викладання, вважав, що дитина має полюбити науку. А для цього потрібно «...учити розбірно, вияснити до розуму, а не довбати на пам'ять; учити ласкаво, а не грізно» [2, арк. 4]. В. С. Гнилосиров поважав своїх учнів, був з ними добрим і щирим. В. П. Науменко відзначав його майстерність, шанобливе і дружнє ставлення до вихованців, вміння зацікавити їх навчанням [3, с. 304].

Отже, майже 40 років В. С. Гнилосиров вів педагогічну діяльність, з них 23 працював у Каневі. Володів педагогічною майстерністю та мав професійний хист до